

ВІДГУК**офіційного опонента****докторки педагогічних наук, професорки, завідувачки кафедри туризму,
рекреації та готельно-ресторанної справи Запорізького національного
університету****Маковецької Наталії Валеріївни****на дисертаційну роботу Бірюкової Олександри Василівни****«Професійна підготовка майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної
справи до якості та безпеки у екосередовищі»,****подану до захисту у спеціалізовану вчену раду до Українського державного
університету імені Михайла Драгоманова на здобуття наукового ступеня****доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка****за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки**

Актуальність теми дисертаційної роботи не викликає сумніву, адже у сучасних умовах глобальних екологічних викликів та зростаючих вимог до якості обслуговування у сфері гостинності особливої значущості набуває підготовка фахівців, які здатні працювати в умовах екологічної відповідальності. Ринок праці чітко сигналізує про необхідність кадрів, що володіють практичними навичками управління якістю послуг, розуміють принципи сталого розвитку, знають екологічні стандарти і вміють реалізовувати ці вимоги в умовах реального закладу гостинності.

Проте аналіз вітчизняної та зарубіжної практики засвідчує, що існує певна невідповідність між академічною підготовкою й практичними потребами готельно-ресторанного бізнесу, особливо в частині дотримання санітарно-гігієнічних, екологічних, технологічних норм тощо.

У зв'язку з цим, надзвичайно актуальною є наукова розробка та педагогічне обґрунтування системи професійної підготовки майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи, яка б інтегрувала аспекти екологічної культури у загальну структуру професійної освіти, формувала ціннісні орієнтири, спрямовані на екологічну відповідальність, здоров'язбереженість,

усвідомлення важливості сталого розвитку та здатність у майбутньому впроваджувати екологічні практики якості та безпеки професійну діяльність.

Не викликає сумніву той факт, що екологічними факторами небезпеки у готельному та ресторанному бізнесі є небезпека людини через: погіршення стану довкілля; санітарно епідемічний стан; економічні та соціокультурні виклики, політичну нестабільність та воєнні дії. Наразі в нашій країні готельний та ресторанний бізнес зіткнулись зі серйозними екологічними викликами, тому потребують кваліфікованого випускника, здатного ефективно використовувати природні ресурси, що пов'язані з відповідним навантаженням на екосередовище, розуміння екологічних наслідків діяльності готельних та/або ресторанних підприємств, готовим адаптуватися до змін та ризиків цього бізнесу, планування стратегій зменшення шкідливих впливів на екосистему, дотримання міжнародних стандартів якості готельно-ресторанних послуг. Професійна підготовка майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи має не просто навчати технічних аспектів забезпечення якості та безпеки у готельному та ресторанному бізнесі, а й формувати стратегії готовності та здатності впроваджувати екологічні практики гармонійного поєднання інтересів суспільства з природою.

Отже, обрана дисертанткою тема є актуальною, своєчасною та має значний науково-практичний потенціал для розвитку системи професійної освіти у сфері гостинності.

Дисертаційне дослідження проводилося відповідно до тематичного плану роботи кафедри інженерії та технологій виробництва за напрямком «Теорія та методика навчання фундаментально-прикладних, загальнотехнічних, безпекових наук», його тему, що відповідає основним напрямам наукових досліджень у відповідній галузі, затверджено вченою радою Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол №2 від 19. 09. 2024 р.).

Дослідження заслуговує на увагу як з наукової, так і практичної точок зору.

Насамперед, це стосується відкриття нових горизонтів дослідження педагогічних умов формування екокомпетентностей, розроблення моделей інтеграції екологічних і безпекових стандартів у навчальний процес, а також задоволення потреб ринку праці в конкурентоздатних, екологічно відповідальних фахівцях, які здатні працювати в умовах екосередовища.

Вплив сучасних тенденцій розвитку суспільства на професійну підготовку майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи є сьогодні предметом досліджень багатьох дослідників. Зокрема це стосується теоретичного та практичного аспектів професійної підготовки майбутніх фахівців індустрії гостинності, проблем формування у майбутніх фахівців готельного та ресторанного бізнесу професійної компетентності, рефлексивних умінь щодо забезпечення їхнього безперервного професійного розвитку у сфері екології. Неабияку увагу останнім часом учені приділяють дослідженням проблем розвитку готельного та ресторанного бізнесу в нашій країні в умовах воєнного стану.

Але, незважаючи на ґрунтовність означених досліджень, їх безперечну ефективність у царині готельно-ресторанного бізнесу, актуальним є цілісний аналіз проблем професійної підготовки майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки в умовах постійно мінливого екосередовища.

Наукова новизна одержаних результатів. З огляду на вищевикладене, неоціненним є внесок здобувачки у розробку означеної проблеми. Результати, отримані нею у ході дослідження, а також висновки та пропозиції є досить актуальними та оригінальними.

Так, О. Бірюковій вдалося цілісно схарактеризувати глобальні виклики в екосередовищі та сучасні стратегії впровадження сталого розвитку у професійну підготовку майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки; визначити та науково обґрунтувати сутність та структуру феномену «готовність майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та

безпеки у екосередовищі», уточнити такі поняття, як «професійна підготовка майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі» та «якість та безпека у екосередовищі готельно-ресторанної сфери»; теоретично обґрунтувати та експериментально змодельовати процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі, що складається з таких блоків: цільового (мета і завдання обумовлені соціальним замовленням), теоретико методологічного (методологічні підходи, принципи та функції реалізації формування готовності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі), змістово-операційного (реалізація педагогічних умов та впровадження авторської методики з наповненням еколого-орієнтованим змістом, формами, методами та засобами професійної підготовки), результативного (виявлення ефективності дослідження шляхом експериментальної перевірки рівнів сформованості готовності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі); виокремити компоненти (аксіологічний, змістовий, діяльнісний, екологічний), визначити критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі; сформулювати та обґрунтувати такі педагогічні умови: забезпечення ефективності професійної підготовки майбутніх бакалаврів готельно - ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі: формування особистісного сенсу щодо екоорієнтованої професійної позиції, екологічної свідомості та відповідальності за збереження природного середовища, активація здоров'язбережувального досвіду майбутніх бакалаврів готельно ресторанної справи через участь у екологічних акціях та проєктах; трансформація у змістом освітнього процесу екологічних стратегій задля формування готовності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі через реалізацію педагогічного інструментарію; реалізація практико-орієнтованого підходу підготовки майбутніх бакалаврів готельно-

ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі через залучення стейкхолдерів в освітній процес; розвиток soft skills та здатності трансляції та реалізації екологічних цінностей у професійну діяльність у системі неформальної освіти через залучення до екологічного волонтерства: суспільно-корисної, здоров'язберезувальної, природоохоронної та природозахисної діяльності на добровільних засадах.

Практичне значення дисертаційної роботи О.В. Бірюкової полягає у розробці науково-методичного інструментарію для формування готовності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі: «Словник екологічних термінів»; «Сучасні підходи до викладання дисципліни «Управління якістю продукції та послуг готельно ресторанного господарства» за спеціальністю 241 «Готельно-ресторанна справа» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: методичні рекомендації для викладачів закладів освіти»; «Практикум з управління якістю продукції та послуг в готельно-ресторанному господарстві».

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Український державний університет імені Михайла Драгоманова (акт № 285 від 22.11.2024 р.), Луцького національного технічного університету (довідка № 2636/01.14 від 22.10.2024 р.), Приватного вищого навчального закладу «Київського університету культури» (довідка № 254/1 від 21.10.2024 р.), Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства (довідка № 55/1-01-11 від 27.08.2024 р.), Уманського національного університету садівництва (довідка від 28.06.2024 р.), Асоціації готельних об'єднань та готелів міст України (довідка №136 від 26.06.2024 р.).

Слід зазначити, що основні наукові результати дослідження одержані дисертанткою особисто. Їх масштабність, практична і теоретична значущість для всієї системи підготовки фахівців готельно-ресторанної сфери не викликає сумніву. Зокрема, низка її особистих публікацій, а також публікацій у співавторстві присвячена розкриттю питання сталості освітньої екосистеми, що

визначається її здатністю адаптуватися до змін у соціокультурному, технологічному та економічному середовищі задля забезпечення ефективного функціонування та досягнення освітніх цілей; висвітленню характерних рис міждисциплінарного підходу до формування готовності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки; визначенню значущості практикуму як засобу формування готовності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки в екосередовищі; деталізації поняття стейкхолдер, аналізу функціонального процесу системи управління взаємодії стейкхолдерів зі ЗВО тощо.

Свідченням оригінальності, самостійності та науковості дисертації є її апробація, а саме, публікації результатів дослідження у 18 наукових працях, зокрема: 2 статті – у наукових фахових виданнях України, 3 – у наукових періодичних зарубіжних виданнях (у тому числі 1 стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні, віднесеного до наукометричної бази Scopus), 5 – праці апробаційного характеру, 8 – праці, які додатково відображають наукові результати дисертації (у тому числі 1 стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні, віднесеного до наукометричної бази Scopus).

Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення.

Основний зміст дисертації викладено на 271 сторінках, повний обсяг – 321 сторінки. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списків використаних джерел до розділів (загальна кількість 238, з них 22 – іноземною мовою), та 10 додатків.

Аналіз тексту дисертації засвідчив, що автором на належному рівні обґрунтовано проблему дослідження, наукові положення та висновки. Зміст дисертації авторкою викладено із дотриманням належного наукового стилю. Структура роботи є логічною й адекватно відображає траєкторію руху дослідно-експериментальної перевірки дослідження. Основний зміст дисертаційної роботи свідчить про широку ерудицію здобувачки, її здатність до системного

охоплення різних аспектів досліджуваних педагогічних явищ та процесів, критичність та креативність професійного мислення.

У вступі дисертації чітко та аргументовано сформульовано актуальність, здійснено різнобічний аналіз останніх досліджень і публікацій з теми дослідження, визначено його мету, завдання та методи, досить конкретно висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувачки у вирішення означеної проблеми.

У першому розділі дисертаційного дослідження «Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх бакалаврів готельно - ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі» О.В. Бірюковою акцентується увага на глобальності проблеми екологізації. У зв'язку з цим, дисертанткою проведений ґрунтовний компаративний аналіз джерельної бази, який уможливив розкриття екологічних факторів небезпеки у готельному та ресторанному бізнесі, серед них: погіршення стану довкілля; санітарно-епідемічний стан; економічні виклики, соціокультурні виклики, політична нестабільність та воєнні дії. Досить аргументовано здобувачка характеризує сутність такої цивілізаційної потреби, як забезпечення сталого розвитку нової генерації, що полягає, зокрема, у безпеці людини та її життєдіяльності, удосконаленні заходів запобігання факторам екологічних викликів. Компаративний аналіз наукових та нормативних джерел, ретельно проведений дисертанткою, надав їй змогу дійти висновку, що на державному рівні закладені основи імплементації концепцій освіти для сталого розвитку у професійну підготовку майбутніх бакалаврів ГРС.

Аналітико-синтетична обробка джерел уможливила теоретико-методологічне розкриття семантики ключових понять дослідження: «професійна підготовка майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі», «якість та безпека у екосередовищі готельно-ресторанної сфери», «готовність майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки». Розкриваючи принципи професійної підготовки майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у

екосередовищі, О.В. Бірюкова наголошує на важливості трансформації в освітній процес еколого-орієнтованого змістового наповнення освітніх компонентів із застосуванням інноваційних сучасних форм, методів та засобів навчання, а також акцентує увагу на тому, що еколого-орієнтовна професійна підготовка майбутніх бакалаврів ГРС повинна ґрунтуватися на комплексному поєднанні екологічних, якісних та безпекових аспектів.

Окрім цього, у першому розділі дисертанткою теоретично обґрунтовано структурні компоненти формування готовності майбутніх бакалаврів ГРС до якості та безпеки у екосередовищі (аксіологічний, змістовий, діяльнісний, екологічний), що забезпечують комплексний підхід у професійній підготовці майбутніх бакалаврів ГРС до якості та безпеки у екосередовищі, а також схарактеризовано сутність методологічного підґрунтя дослідження, зокрема, системного, компетентнісного, міждисциплінарного, проєктного, практико-орієнтованого, технологічного, особистісно-діяльнісного, студентоцентрованого, екологічного підходів професійної підготовки майбутніх бакалаврів ГРС до якості та безпеки у екосередовищі, низки дидактичних принципів.

У другому розділі дослідження, з метою з'ясування умов для професійної підготовки майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі, О.В. Бірюковою проведено ґрунтовний аналіз еколого-орієнтованого змісту низки ОП підготовки майбутніх бакалаврів за спеціальністю 241 «Готельно-ресторанна справа». З урахуванням отриманих даних, дослідницею розроблено методику оптимізації професійної підготовки майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі, яку було застосовано на формувальному етапі педагогічного дослідження. Основна ідея авторської методики полягає в тому, що еколого-орієнтовану трансформацію у зміст професійної підготовки майбутніх бакалаврів ГРС потрібно реалізовувати через створення, перегляд, оновлення чи переформатування ОП, що і конкретизується в дисертаційному дослідженні.

Змодельований процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів

готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі передбачав, що послідовність та порядок засвоєння змісту ОК повинні базуватися на логіці функціонування та розвитку процесу формування готовності майбутніх бакалаврів ГРС до якості та безпеки у екосередовищі на мотиваційно-орієнтаційному, когнітивно-інтеграційному та результативно-оцінному етапах. З огляду на зазначені вище етапи, модель професійної підготовки майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі складається з таких блоків: цільовий (соціальне замовлення, мета, завдання), теоретико-методологічний (методологічні підходи, принципи, функції), змістово-операційний (змістове наповнення, форми, методи, засоби), результативний (компоненти, критерії, рівні, результат). Для ефективного функціонування моделі виокремлено, науково-обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі, впроваджено стейкхолдерську взаємодію з ЗВО у професійній підготовці, яку дослідниця спрямовує на розкриває внутрішнього потенціалу майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи у формуванні готовності до якості та безпеки у екосередовищі, до прояву самостійності, творчості та ініціативи задля конкурентоспроможності у професійній діяльності.

Третій розділ дисертаційного дослідження присвячений дослідно-експериментальній перевірці готовності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі. Дослідницько-експериментальну роботу було проведено та впроваджено відповідно до мети: науково обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність впровадження моделі та авторської методики професійної підготовки майбутніх бакалаврів ГРС до якості та безпеки у екосередовищі на основі визначених педагогічних умов. Імпонує докладне висвітлення дослідницею шляхів реалізації кожної із сформульованих педагогічних умов. Одержані результати описані та проаналізовані. Достовірність одержаних показників підтверджено результатами перевірки методами математичної статистики.

Результати дослідження у своїй сукупності засвідчують, що авторські наукові положення та висновки дисертації містять новизну, є науковими за змістом, достовірними та належно обґрунтованими.

Матеріали, подані в додатках, загалом сприяють повноті сприймання основного тексту. Список використаних джерел, а також посилання на них у тексті дисертації здійснено здебільшого з дотриманням вимог.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Разом із тим, як і кожна наукова праця, дисертація О.В. Бірюкової містить положення, які можуть слугувати предметом дискусії, чи підлягають уточненню у процесі публічного захисту дисертації.

1. Обґрунтовуючи у третьому параграфі першого розділу методологічний фундамент у професійній підготовці майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі ви сконцентруєте увагу на конкурентоспроможності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи, і зазначаєте, що її підвищення відбувається у нестандартних, невизначених умовах, що вимагає готовності працювати творчо у вирішенні професійних задач та креативності у розв'язанні нестандартних ситуацій, використовуючи різні поняття: реальних (с. 71-72), проблемних (с. 83), нестандартних (с. 72, 88-89) життєвих (с. 92) ситуацій. На наш погляд доцільно було б уточнити дані дефініції.

2. У ході висвітлення методологічних підходів, з нашої точки зору, не завадило би звернутись до результатів наукових досліджень у цій царині І. Беха (компетентнісний підхід), С. Гончаренка (підходи до методології), О. Дубасенюк (компетентнісний, особистісно-діяльнісний підходи), Л. Рябовол, О. Песцової-Світалки, А. Семенкової, Г. Шевчук (студентоцентризований підхід).

3. У зв'язку з актуальністю не тільки для нашої країни розпочатого здобувачкою дослідження щодо формування готовності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі., доцільним, на нашу думку, було б зробити огляд досвіду роботи в означеному напрямі насамперед європейських закладах освіти, таких, наприклад, як *École Hôtelière*

de Lausanne (Швейцарія), Hotel Management School Maastricht (Нідерланди), University of Surrey (Велика Британія), Les Roches Global Hospitality Education (Іспанія, Швейцарія), Haaga-Helia University of Applied Sciences (Фінляндія) тощо, навчальні програми яких тією чи іншою мірою включають компоненти екологічного менеджменту.

4. У моделі (Рис 2.1.) на ст.154, доцільно було б показати етапи формування готовності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі.

5. У роботі змістовно розкрито педагогічні умови, проте, на нашу думку, щодо четвертої умови, потребує конкретизації, зміст яких освітніх компонентів має інтегруватися у процесі професійної підготовки майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи.

6. Для забезпеченні практико-орієнтованого навчання у формуванні дослідженого феномену ви акцентуєте увагу на практичних заняттях та вправах, зазначених на сторінках 185, 235. На наш погляд, дисертаційна робота виграла б, якби у додатках були представлені приклади еколого-орієнтованих завдань, що сприяють формуванню готовності майбутніх бакалаврів готельно-ресторанної справи до якості та безпеки у екосередовищі.

7. На жаль, робота не позбавлена помилок редакційного характеру.

Зазначені зауваження та побажання не є принциповими, мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. Вважаємо, що дисертація є завершеною самостійною науковою роботою, яка містить науково обґрунтовані результати в галузі знань 01 Освіта/педагогіка і за актуальністю, змістом, обсягом, новизною, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю і практичним значенням відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 і може бути рекомендована до захисту

на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційна опонентка:

докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри туризму, рекреації та
готельно-ресторанної справи
Запорізького національного університету

Наталія МАКОВЕЦЬКА

доктор педагогічних наук, професор
проректор з науково-педагогічної та навчальної
роботи
Запорізького національного університету

Олександр ГУРА